

דתישבו

בס"ד

פרשת מסעי, תשע"ו, מספר 1181

המסע במדבר: "לא נתגלה לנו סודו" גבריאל קדוש

ויסעו ויחנו...

ועשו הכול "על פי ה'". כך כתב בפירושו לבמדבר ט:ט:

וטעם "ובהאריך הענן" לומר כי אם יאריך הענן על המשכן ימים רבים, והמקום הוא איננו טוב בעיניהם והיו חפצים ומתאוים מאד לנסוע מן המקום, אעפ"כ לא יעברו על רצון השם וזה טעם "וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' וְלֹא יִסְעוּ", כי מיראת השם ומשמרם משמרת מצותו לא יסעו. וכן אם יהיה הענן ימים מספר כשנים או שלשה ימים, והיו העם יגיעים מאד וענה בדרך כחם, יעשו רצון השם ללכת אחרי הענן... ולכך הזכיר הכתוב אלו השעורין בפרטן.

יש לציין שבפרשתנו הוסיף הרמב"ן על פירושו של רש"י גם את דברי הרמב"ם ב"מורה הנבוכים" (ג, א). שם נימק הרמב"ם את אריכות הסיפור של המחנות בצורך להזכיר לדורות הבאים את אמתות הניסים הגדולים שנעשו לאבותינו במדבר, ביציאתם ממצרים, בשל החשש שהדברים יישכחו:

והוסיף הרב במורה הנבוכים תועלת בידיעתם, לומר הצורך להזכיר המסעים גדול מאד, כי הנסים והאותות הנעשות היו אמתיות לכל רואיהם, אך בעתיד יהיו דברים בשמועה ויכזיבם השומע. ומאותות התורה ונפלאותיה העצומות, עמידת ישראל במדבר ארבעים שנה ומציאת המן בכל יום... על כן הרחיק מלבנות בני אדם המחשבות האלה, וחזק אלה האותות כולם בזכרון המסעות, כדי שיראו אותם הדורות הבאים וידעו האותות הגדולות איך עמדו בני אדם במקומות ההם ארבעים שנה.

לא נתגלה לנו סודו

נראה שדעתו של הרמב"ן לא נחה בפירושיהם של רש"י ורמב"ם, ולכן הוסיף להסברו, שלא רק חסד ה' נשקף בציון המסעות, אלא יש כאן עניין של סוד שלא נתגלה:

והנה מכתב המסעות מצות השם היא מן הטעמים הנזכרים, או מזולתן ענין לא נתגלה לנו סודו, כי "על פי ה'" דבק עם "ויכתוב משה", לא כדברי ר"א שאמר שהוא דבק עם "למסעיהם", שכבר הודיענו זה (לעיל ט:כ): "על פי ה' יִחַנו וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ".

הרמב"ן רואה את פירוט המסעות כדבר ש"לא נתגלה לנו סודו". בניגוד לאבן עזרא שפירש את המילים "על פי ה'" כסיבה למסעות עצמם, שכל

בקריאת המסעות של בני ישראל יש לנו תחושה, שבכל ארבעים השנים שהיו בני ישראל במדבר, הם היו בניידות בלתי פוסקת של פירוק והרכבה של המאהל הענקי בן עשרות אלפי המשפחות ברוכות הילדים. בפרשתנו הדגישה תורה בפירוט רב ודקדקני את סדרי המסעות, אך גם בפרשת "בהעלתך" (פרק ט) יש פירוט של מצבים אפשריים שונים שבהם יתנהלו המסעות על פי הענן, ובלשון התורה "על פי ה'". לפעמים החניה היא "בהאריך הענן", לפעמים "ימים מספר" ולפעמים אף באותו יום ממש: "וַיֵּשׁ אֶשֶׁר יְהִי הָעֵנָן מְעַרְבַּ עַד בֹּקֶר וְנִעְלָה הָעֵנָן בְּבֹקֶר וְנָסְעוּ אוּ יוֹמָם וְלַיְלָה וְנִעְלָה הָעֵנָן וְנָסְעוּ" (במ' ט:כא).

החזרות הרבות וההדגשה על המצבים השונים של חניית בני ישראל ומסעם נראות מכוונות למטרה מסוימת; שאם לא כן, התורה לא הייתה צריכה לחזור על המילים "על פי ה'" שבע פעמים רק בפסוקים שבפרשת "בהעלתך", ולחזור על תיאור המסעות ואופן החניה גם בפרשתנו.

הפרשנים עמדו בפירושיהם על התחושה הנוצרת מקריאת הפרשה ברצף. רש"י כתב:

למה נכתבו המסעות הללו? להודיע חסדו של מקום. שאעפ"י שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה ולא היתה להם מנוחה, שהרי אין כאן אלא ארבעים ושתיים מסעות. צא מהם י"ד שכולם היו בשנה ראשונה קודם גזירה... ועוד הוצא משם ח' מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן מהר ההר עד ערבות מואב בשנת הארבעים, נמצא שכל שמנה ושלישים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות.

הרמב"ן ראה בתיאור המרובה של המסעות במדבר רצון לשקף את גודל האמונה של עם ישראל בקב"ה ואת ביטחונו בו. בכל מצב, בין אם המקום לא נראה בעיניהם מתאים לחניה והענן נעצר ובין אם רצו להישאר במקום מסוים והענן נסע, שמו מבטחם בה'

² עיר נוספת בשם זה ידועה גם בנחלת דן, בקרבת יהד ובני ברק (יה' יט:מה). לשתי הערים אין זיהוי מוסכם.

* הרב גבריאל קדוש הוא רב המועצה האזורית גני שמעון ורב הגרעין התורני בקרית גת, לשעבר רבה של גני טל.

וכן המצודות:

ר"ל זכור לפני ההאמנה שהאמנת בי שהלכת אחרי במדבר בארץ שאין בה זרע זרוע ואין מה לאכול.

חיזוק לתכלית הזו של המסעות, כהכנה לכניסה לארץ, נמצא בפרשתנו בדברי ספורנו (לג:א):

אלה מסעי, רצה האל-ל יתברך שיכתבו מסעי ישראל להודיע זכותם בלכתם אחריו במדבר בארץ לא זרועה, באופן שהיו ראויים להכנס לארץ.

ה"כלי יקר" ראה בהדגשת המסעות את חפצם ורצונם להגיע אל הארץ, רצון שבא לידי ביטוי בכל מסע ומסע: "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל פִּי ה', וְהַפְסוֹק מְסִיִּים בְּסֵדֶר הַפּוֹדִי: "וְאַלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם":

זו נסיעת בני ישראל אשר יסודם מארץ הקדושה על כן הפכו תמיד פניהם מן מוצאיהם המקום אשר יצאו משם ממצרים ומגמת פניהם למסעיהם לבא אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותם (במ' לג:ב).

מעיון בדברי המדרש (שמות רבה פרשה א, א) נלמד פן נוסף של ההליכה במדבר קודם הכניסה לארץ ישראל:

אתה מוצא שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולם לא נתנם להם אלא על ידי יסורין: התורה וארץ ישראל וחיי עוה"ב. התורה, דכתיב (תה' צד:יב): "אֲשֶׁרִי הַגִּבֹּר אֲשֶׁר תִּיַסְרֶנּוּ יְהוָה וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמַדְנּוּ". ארץ ישראל, דכתיב (דב' ח:טו): "וַיִּדְעֶתָ עִם לְבָבְךָ כִּי כָאֲשֶׁר יִיָּסֵר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' א-לֵהֶיךָ מִיַּסְרְךָ וְשִׁמְרַתְךָ אֶת מִצְוֹת ה' א-לֵהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו וּלְיִרְאָה אֹתוֹ... הַמּוֹלִיכְךָ בְּמִדְבַר הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נָחֵשׁ שָׂרָף וְעִקְרָב וְצִמְאוֹן אֲשֶׁר אֵין מַיִם הַמוֹצִיא לְךָ מַיִם מִצּוֹר הַחֲלָמִישׁ הַמֵּאֲכֹלְךָ מִן בְּמִדְבַר אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן עֲנֹתְךָ וּלְמַעַן נִסְתַּדֵּךְ לְהִיטֵבְךָ בְּאַחֲרִיתְךָ... מה כתיב אחריו? "כי ה' א-לֵהֶיךָ מְבִיאֲךָ".

דומה שגם בדורנו ה"מסעות" עוד לפנינו, עד שנגיע בעז"ה בקרוב לייעודנו ולנחלת אבותינו. מי ייתן ואכן קריאת הכיוון של "על פי ה'" תלווה את כל מסעותינו וחניותינו.

מסע וחניה היו על פי ה', הרמב"ן מבאר שהמילים "על פי ה'" מכוונות על כתיבת המסעות ופירוטם בתורה. לומר, שיייתכן שכל כתיבתם בתורה ע"י משה רבנו לא הייתה נצרכת, אך נכתבה על פי ה' מטעם הכמוס עמו.

ההסתכלות על דור המדבר ומציאות החיים הרוחניים והגשמיים שם, צריכה להיות בסקירה אחת גדולה ומקיפה. מסעותיהם וחניותיהם של ישראל במדבר היו חלק מתהליך ארוך שנדרש כהכנה לכניסתם לארץ ולהתמודדות עם חיים לאומיים שלמים בארץ ישראל. גם הנפילות והניסיונות במדבר שייכים לתהליך של חינוך ללקיחת אחריות על חייהם וחיי האומה. ההתבגרות הזו הייתה תנאי לכניסה לארץ, ולכן הדגשת המילים "על פי ה'" במסעות יש בה קריאת כיוון: כל דרכנו צריכים להיות על פי ה'. ראינו זאת במסעות וראינו זאת בשליחת המרגלים לארץ ישראל: "וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַר פָּארָן עַל פִּי ה' כָּלֵם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הַקָּה" (במ' יג:ג). ומיד לאחר חטא המרגלים:

וַיִּשְׁכְּמוּ בַבֶּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל רֹאשׁ הָהָר לֵאמֹר הַנִּנְוָה וַעֲלִינוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' כִּי חָטָאנוּ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְמָה זֶה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת פִּי ה' וְהוּא לֹא תַצְלַח, אֵל תַּעֲלוּ כִּי אֵין ה' בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנְגַּפוּ לִפְנֵי אֵיבֵיכֶם (שם יד:מ).

שליחותם לרגל את הארץ והמשימה שהוטלה עליהם היו אמורות להיות "על פי ה'", וכישלונם ועיכוב הכניסה לארץ בארבעים שנה היו תוצאה מכך שעברו "את פי ה'". התנאי להצלחה הוא, אם כן, לפעול על פי ה'.

לכתן אחרי במדבר

לא לחינם הדבר המרכזי שירמיהו הנביא מזכיר בשבחם של ישראל הוא ההליכה אחרי ה' במדבר (ב:א):

וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר הֲלֹךְ וְקִרְאתָ בְּאֲזִנֵי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר ה' זְכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבֵת כָּלֹלְתֶיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בְּמִדְבַר בְּאַרְץ לֹא זְרוּעָה.

רש"י פירש שם:

ומה הוא חסד נעורייך? לכתך אחר שלוחי משה ואהרן; מארץ נושבת יצאתם למדבר ואין צדה לדרך כי האמנתם בי.

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
הדף מופיע באינטרנט באתר המידע
של אוניברסיטת בר-אילן
בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>
כתובת המייל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' עמוס פריש
עורכת לשון: רחל הכהן שיף